

Бүгү чурттарның, пролетарийлер, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 186 (12276)

1983 чылдың август 12, пятница

1925 чылда
учурагачтыг

Өртөө 3 мик

Бөгүн СОЦИАЛИСТИК ЧАРЫШ ЭКРАНЫНДА:

● Тожунун сизген-
чилери хожудан ту-

рар.

● Көдээ ажил-

агы: эрткен чыл-
дыннан эвээш.
● Улетпур: 300
мун рубльдин про-
дукциязы чедир-
бердинмээн.
● «Тыва кобальт»
комбинатта мын-
дыг.
● Чурттакчылар
сиген белеткелнге.
● Хуусаа орту
эрткен, а «Бай-Тал-
да» темп оожум.

МАЛ ЧЕМИ БЕЛЕТКЭЭРИНИН ШАЛЫПЧЫ АЙЫ ЧОРУП ТУР

Ундун-оол Сат биле Маа-
дыр Сат олар Чөөн-Хемчик
районда «Чыраа-Бажы» сов-
хозун муракчы сизгенчилери.
Оларның кайымы-даа Дагит-
оол Саттың ууртканы бот-
орулга-чарылгалыг сизгенчи
звенонун кезигинери.

Ук звенонун кезигинери
совхозун сизгенчи бригадалар,
звенонун аразында калбарган
социалист чарыжыга док-
таалда шапталыг черлерин
ал келгенер. Сизгенчилерниң
ажылының темпини хунден
хунче улам шапкынчп турар.
Звенонда алды кижжи бар. Ын-

чалза-даа олар бо хуннерге
чедир барык 400 тонна чыгым
эки шынарлыг мал чемин бе-
леткен алганнар.

ЧУРУКТА: бот-орулга-ча-
рылгалыг сизгенчи звенонун
муракчылары Ундун-оол Сат
биле Маадыр Сат.

ЭЭЗИ КАНДЫГ БОЛДУР...

Тожуда мал чема белеткээриниң темпиңи чүге оожумул?

ка, бригадир С. Кол баштаан
кезек улус орук кыдында
урепкен граблы септөө, чай-
зырап-ла турлар.

—Мындыг боор чүве-дир
ийин—дөөш, Сундуй Оравич
урепки граблың айтыт. — Бо

нар аразының каттыжым-
кымын, Тожуда бо чылдың фе-
враль тончузунда чаа тургуз-
туган район каттыжымкыны
дамчытыр ук районун
ажыл-агыйларын малайгыд
«Беларусь» тракторларын,
мал чема белеткээр техника-
нын артык кезектери-биле
хандар хуузагезини ыракта
чептес күүседип турар. Кы-
зыл Тожука чер оруу ажык
турда, тутула херектегичтер
кезектер баазага чок болур,
чүгө чазын азы чаксар ча-
йын чагындар күүсеттиген,
дүргөн алынар деп даалатыр
боор. Ынчан ол бүгүн район-

га чедирин алыр бергелей
боор.

Мыя мылда бөзүн чөмө
хире таарымча чок тутулар
бар-дыр? Ажилды билгелер
организастап шыдаанымыс
ол-дур. Ындыг практикадан
моон сонгаар чөмө чайлап,
ажылды шың тазыгытыр-
гычче Сельхозтехкумунун
организациялары-лаа, район-
нун улуртур органы-лаа ки-
чөөнгой салыры чутула-дыр.
«Тайны шапаң септе, кыжын
тергең септе» деп, тыва улус
анаа-ла чутулап калбаан-па
болгай. Ээзи кандыг болдур,
эди база мындыг болур.

«Шын» солун КУШ-
АЖЫЛЧЫ АЛДАР ТУ-
ГУН «Бай-Тал» совхоз-
тун Кулгаа Дам-Се-
ренге даурткан хойжу-
ларның сизгенчи бригада-
ларныг тураскаалып көдү-
ген.

Ук бригада 30 тонна план-
ниг тургаш, херек кырында
36 тонна сизгенчи белеткен
сарааттаан. Малчыларның
сизген бригаданы хол кадым-
чы-биле сизген кезерин ам-даа
уламчылап турар.

Мал чеминиң белеткелиниң
муракчыларыга деннежер!

3. «КЫЖЫН ТЕРГЕҢ СЕПТЕ...»

«Тоора-Хем» совхозун кор-
гугулерни база-ла чер албаан.
Сөөдүгү меңээ-биле алдыга, ол
сизген планының 12,1 хуузу,
сизлос белеткээр 2,8 хуу күү-
седип алган. Совхозта мал че-
ми белеткээр сес бригаданың
база Алдыр-Кеңиге суурда
албан организацияларын ай-
дыртуула кылган ажылды
катай түдүзгө, шымарк ме-
ханизастаан чадгыс бригада-
ның көргүзүлгөсү деннежер
тур — 587 тонна. Оң бир
чыдагыны база-ла ажылды
чептес организациялар турар-
да.

Мал чема белеткээр брига-
даларың чадгыс бригада
туора Хаа-Акса бригада 300
тонна сизген, 100 тонна сизлос
белеткээр планын. Август 8-
ке чедир ол 103 тонна сизгенчи
белеткен, 40 тонна сизлосу
пандыг ажыр салган.

Ол бригаданың сизген шө-

дүңчө углай чоруп оравым-
каш хонукта техникавыс чөмө
орта ажылдады. Граблы,
пресс бо-ла урели боор, трап-
торларның эрги камералары
үргүлчү чарлар. Оларны дүг-
ген солун, септей тырттың
алыр артык кезектер-даа, ка-
мералар-даа чок. Сельхозтех-
никаже чагымын килрип-ле
турар—түңдөш чок. Ам база
тракторунуң камералар чарыл-
ла, чартык хуа анаа турары
ол-дур.

Тожунун совхозтарының
сезонунг бачым ажылдар үе-
яңдыг техникага артык кезек-
терге бергелей боорлук лизы.
Бүгү чыдагылар бар. Би-
рээде, чер аразы ирэк, чайын
чүгө агаар, суг оруу-биле ар-
жыкар болгаш, районга чадгыс
барла ишти бөзүн аар чүгө
чедирин алдыр мындыг белең
ошес. Оң калдыла. Сельхоз-
техкумунун Кызылда район-

4. МАНААГА-ДАА СУРАГ

Чач-чарың үргүлчү шап-
тыктап турарыңдан алдыла,
машына-техникамың долу күш.
Биле амылгалык келсе
денден аңдыла, кампанияны
башкарып турарыңда өскө-
дөштөстөр бар. Оң дугайың
«Тоора-Хем» совхозтун дирек-
цияны, парткомун, БС, га-
ш профсоюз комитетиниң
катышканын хураалыңа шыг-
гыт демдегелер, харымсагалы
этиптерден негеделер күш-
тедирген. Ынчаларың бот-
галарда сургатканың кыл-
дыр бажылгалык чамдык

кижикер ол черлеринге док-
таалат турбас, чүгө хунуң
баргаш, дедир чедир кээр,
харын-даа шуут барбайн баар
таварыңдар ам-даа титпөө.
Сизгенчилерниң суурда чалар
чоруктары база хой. Оң ал-
дыла бригадаларга лекция, бе-
седалар эрттерер, кино, кон-
церт көргүзүр, айтылган
прабик буугар болбайн турар.

—Бастын туралымы суурлап
ажыл эвээте, мырнай орук
кыдында турар. Оң хирезин,
эди айдыртуула чадгыс-даа
катап лекция, беседа деп чүө

дыннап көрбөдүң. Оңу ха-
рылап турар даргалар келбес

5. ХАМЫКТЫҢ СООНДА

Мал чема белеткээр амылга
малчы кижжи эң идеялыг
кижир дөшт өскөлерни му-
рай бар чыкты дег. А «Тоора-
Хем» совхозтун малчылары
мынаар бодалын турар-дыр.
Олар сизген кезиндегиче ха-
рым-даа хамыкты сойнай ки-
рин, боттарының эңче идея-
лык чок чорун көргүзүс.
Чөөрби малчының бирөөн-
ле 10 тонна сизген белеткен
алыр планын (хуузагезин 15
тонна). Ам херек кырында

боор чүве-дир—деп, бригадир
С. Кол чутаалады.

Бригада (бригадир У. Чажы-
май) догуп-ле 6 тонна сизген
кезип, сарааттап алган. Сөзүң
эргелден бээр чадгыс-даа ки-
жи планын билин күүседип
шыдаан. Мал чемин өскө улус
белеткен-ле бергей, каларчы
кижи мен мынаар «алданып-
кыж» херөөм чүд, малым
кадарып орай-ла мен дээр са-
гыттыг азыралдык хоннер
малчыларда бар.

Х.К. МОНГУШ,
«Шының» тускай көрр.

ПЛАН КҮҮСЕДИРИ— ХҮЛЭЭЛГЕ

Он бирги беш чылдың өскө
чыгыны ушук кварталда орту
кылар турар. Бо хуннерде
республиканың районнары
болгаш ажил-агыйлары мал
ажылының продуктуларын кү-
рүнөгө садырының тос айлар
планын күүседип дээш ажил-
дап турар. Эңче-не хой болгаш
эңче шынарлыг продуктуларын
күрүнөгө кирип талазы-биле
социалист чарыш чер бол-
ганда калбарган.

Республиканың Статистика
аргелелинин август бирге ме-
дээзин буугар алдыга, күрү-
неге 77100 центнер азы эркен
чылдың бо үезиндегизинден
3058 центнер эвээш эт дү-
жааттыңан. Ол дээрге тос
айлар планының, 38,6 хуузу-
дур. Ук көргүзүлгөр бо тала-
зы-биле сула ажилдап тура-
рысты херечилеп турар.

Районнардан дээр түңдөш
Кызыл район чедип алган.
Ол район эркен чылдыңын-
дан барык-ла беш мун цент-
нер хире этти дойну саткан
болган планын 74,5 хуу чедир
берген. Оң даразында
чөмө планын — 52 хуу күү-
сеткен Тес-Хем район. Бил-
Хеминд планы 49 хуу чеккен.
Өскө районнарың көргүзүү
шоодуг эвээ. Ылаңгыя Мон-
гун-Тайга район 27-ле цент-
нери салым, планының доң-
гуп-ле 0,4 хуузу күүсеткен.
Өпүңүң план күүсөлдөз ба-
за он хуу безин чедтөө.

Ажил-агыйлардан Кызылдың
куш фабрикасы тос айлар
планын 172,7 хуу, «Көк-Тей»
совхоз 108 хуу күүсеткен,
социалист чарыштың мурун-
ку одурунда чоруп турар. Ук
ажыл-агыйлар күрүнөгө эт
садырын уламчылап турар.
Өскө ажил-агыйлардан «Шы-
ның» совхоз чүгээр—планы
85,6 хуу күүсеттиген, «Шам-
балының» 89,9 хуу. А «Ме-
ген-Бүрөө» совхоз планын чү-
гө 0,9 хуу чедирген.

Күрүнөгө сүт садырының та-
лазы-биле планың күүсөлдөз
мүн-не чүгээр: мурунку чыл-

дагы деңгелден 16724 центнер
ажыг сүт дүжааттыңан бол-
гаш тос айлар планын 77,8 хуу
күүсеттиген. Ынчалза-даа
планын чогуу күүсөлдөп алган
район амылзында чок, дээр-
дөзү-ле 85,2 хуу чедирген
Чөөн-Хемчик, 80,7 хуулузг Таң-
ды. А социалист чарыштын
сөөлүгү черинде — планын 49,8
хуу күүсеткен Бай-Тайга. Оң
даразында черлерин Монгун-
Тайга болгаш Ээрин районнар
өзлөп турар. Сөөлүгү үш ра-
йондан өскө районнар күрү-
неге сүт садырын эркен чыл-
дың деңгелден элзон көвү-
деткен. Сүт-саан ылаңгыя чей-
лагаларже көшкөн соонда ды-
ка элзөөн.

Ажил-агыйлардан «Дой-
Терезин», «Чаа орук», «Совет

Көдээ
ажыл-агы

Тыва» совхозтар күрүнөгө
сүт садырының тос айлар пла-
ны ажил күүсеткелден алган.
СЭКП-ниң XXV съездин ат-
тыг, СЭКП-ниң XXII съезди-
ни аттыг, «Искра», «Бурун-
гаар» совхозтар ук планын
күүсөлдөп чыгаан. Социалист
чарыштын сөөлүгү черин Бай-
Тайга, Монгун-Тайга район-
нарың ажил-агыйлары элзөп
турар. Чамдык сүт-бараан
фермаларында чайлаглашкы-
ны организация чок эртинер,
одалары болгаш немелде
чөмөрлөр чедир ажылгавайн
турары моон илде-дир.

Нитизи-биле республика
август бирге чедир бир саар
инекке онааштыр 810 кило-
грамм сүт саан алган. Бо көр-
гүзүг эркен чылдың деңгел-
ден 69 килограмм хой. А
чылда сар план — 1315 ки-
лограмм. Таңды биле Барыш-
Хемчик районнарың инекте-
не саган сүдү бир мун кило-

грамм ажа берген. А Ээрин
районун бо көргүзүү — 150
килограмм.

Эркен июль айда республи-
каның бир инекке онааштыр
саган сүдү 162 килограмм
азы эркен чылдың июльдуу-
дан 23 килограмм хой болган.
Бил-Хеминд бо көргүзүү 228
азы хунде инекте-не 7,6 ки-
лограмм. А Ээрининд бо көр-
гүзүү 27 азы хунде бир инек
чадгыс лизы безин чептес сүт
берип турар.

Он бирги беш чылдың өскө
чыгыны республиканың кү-
рүнөгө дүк садырының тала-
зы-биле чыл планын август
бирге чедир 84,7 хуу күүсе-
ттиген. Эртен чылдың бо
үезинде саттыгыныңдан 579
центнер хой болган. Ынчалза-
даа ам-даа 1965 центнерин
садыр негеттинип турар.

Өскө чылда дүк садырың
планын Монгун-Тайга, Бай-
Тайга болгаш Кызыл ра-
йоннар өжүр күүсеткелден
алганнар. Ээрин, То-
жу районнар күүсөлдөр чоок-
шулаан. Бил-Хем планын 51
хуу, Таңды 76,8 хуу чедирин,
өскө районнардан хожудан
турар.

Ажил-агыйлардан дүк садыр
онаалады «Совет Тыва»
142,5 хуу, «Тыва» 131,7 хуу,
СЭКП-ниң 60 чылы аттыг
совхоз 125,5 хуу боттадылар,
социалист чарыштын мурун-
ку одурунда чоруп турар.
Шууту он совхоз планынның
күүсөлдөп алган. А эң сөөлүг
черде — планын 44 хуу күүсе-
ткен СЭКП-ниң XXV съезди-
ни аттыг, 45 хуу күүсеткен
«Россия», 48,2 хуу боттадыр-
ган «Барыс» совхозтар.

«Совет Тываның 40 чыл
оюнга күш-ажылы белеткээр-
лиг журажылыңар!» Рес-
публиканың бүгү чоңу бо
кыжыгының адаа-биле
ажылдап турар. Оңу төлөтүп
уткуур төмөдө бо хуннерде
план күүсөлдөзүнө кичээңей-
ни угаттылары чутула.

МУРНАКЧЫЛАРЫНЫҢ ДЕННЕЛИНЧЕ

Республиканың үлетпур
инитизи-биле чеди айларда
ажылдың хол-хол көргүзүл-
гөсү күүсөлдөр талазы-биле
чедикшиңниң ажилдаан. Улет-
пур бугурушканың хем-
чезин эркен чылдың ол-ла үе-
зинге деңгелге 2,7 хуу улга-
ткан, доктаатканын планда
ажыр 3,5 миллион рубль ту-
нуг продукцияны салгарган.
Күш-ажылдың бугурушканы,
1982 чылдың баштагы чедик
айларының биле деңгелге 3,1
хуу өскөп, бо талазы-биле
планын далаа 105,9 хуу күү-
сеттинген.

«Тыва даг-дугу» комбинат,
«Каа-Хем» хомур-даш разрез,
Кызылдың эт комбинат,
Улуг-Хеминд кыш үлетпур
ажыл-агый шыккан уут бу-
дургулгелер чеди айларның
чедикшиңниң ажилдаан чеди-
кшиң күүсеткен. Хомур-даш
казып тыварының, сортуг да-
дугу, электри болгаш чыгыг
энергиясы, дилги материал-
дары, колбаса кылгалары, мал
саржаа, чалаң сүт продукту-
зы, далган болгаш үлетпурниң
өскө-даа продукцияларын бу-
дурениң планын күүсе-
ттиген.

Ынчалажок 14 будурлуге
продукция будурениң хем-
чезинин талазы-биле күрү-
не планын күүсөтпөөн, 13 бу-
дурлуге күш-ажылды буду-
рукчулугу өстүрениң далаа-
галарын чедип ап шыдаан.
Оң түнелгелде 300 мун рубль
хире туңуг продукцияны че-
дир бербөөн. Республиканы
туугурун 1,1 миллион
туугурун, 311 тонна туугу чу-
гайын, 2,2 мун дорбелчин метр,
сонга блоктарын, 1,4 мун ку-
бометр демир-бетон кылгалары,
10 мун ажыг кубометр ке-
разитин чедир бербөөн.

Аш-чем үлетпурниң буду-
рулгелери инитизи-биле
планын далаалары күүсе-
лдө-даа турар болза, нити
чедикшиңниң артында
чаштыңан чептес талалар
болгаш хожудаашкынар ба-
ры илдең. Ынчангаш хожудан
турар будурлугелерниң уду-
рукчулары, ылаа партия,
профизел болгаш хой-ни-
ти организациялары боттары-
ны ажилын шыгыг аналгы-
теп, республиканың үлетпурни

ниң өрөң 84 мун рубль ту-
нуг продукция болуп турар.
Устүү-Енисейинд балык заво-
д ай санында планын күү-
сетпейн турар, ол чеди ай-
ларда 41 тонна балыкты че-
дир бербөөн. Алгы заводунуң
коллектив хожудаашкында
хөөр. Олар чылдың эркен
айларында 21,3 мун эжеш ки-
лис индиктери чедир бербөөн.

Республиканың үлетпур бу-
дурлугелеринде ажил шагы-
ның чидирин улуг-ла өвөөжө-
вейн турар. Бо чылдың бирги
чартымында ажил шагын чиди-
рин нитизи-биле 19,5 мун
кижи-хүн болуп, бир кижиге
опаштыр алып болза, эркен
чылдың деңгелден чыгыла-
ваан бооп хөөр эркен. Ын-
дыг чидирлериң түңдөшүнде
1,5 миллион рубль түңүг про-

дөдөр тыртпай, оң бурун-
гаар жөгүдөзүңнегү үлүгү
кирер, планың далааларың
болгаш социалист хуузаге-
лери күүсөлдөр дээш боттут
кемчелери төлөвөл, олар-
ның күүсөлдөз дээш шуудуру
ажылдар хуузагелелер. Чү-
ге дээрле планын күүсөлдөр
— хоойлу деп чүвени удурук-
чулар билер ужурут.

Допчулаады республиканың
Статистика аргелелиниң спе-
циалистери белеткөөн.

Улетпур чеди айларда

дукция чедир бердинмээн. Ме-
бель фабрикасында, «Тыва ко-
дээ туугу» трестин демир-бе-
тон кылгалар заводунда,
«Каа-Хем» хомур-даш разре-
нде ажил шагын чидирин
эркен чылдазында харын
мырнай көвүдөөн. Кызыл-Ма-
жалыктын эт комбинатында,
Устүү-Енисейинд балык заво-
дуна, Кызылдың болгаш Кы-
зыл-Мажалыктын туугу за-
водтарында, Сарыг-Септин
районунд комбинатында
ажылчылар ажилдан
үнер-кирер чорун улуг бооп
артышаан.

Республиканың үлетпур бу-
дурлугелери инитизи-биле
планын далаалары күүсе-
лдө-даа турар болза, нити
чедикшиңниң артында
чаштыңан чептес талалар
болгаш хожудаашкынар ба-
ры илдең. Ынчангаш хожудан
турар будурлугелерниң уду-
рукчулары, ылаа партия,
профизел болгаш хой-ни-
ти организациялары боттары-
ны ажилын шыгыг аналгы-
теп, республиканың үлетпурни

РЕСПУБЛИКАНЫҢ БӨЛҮК ТУДУГУЛАРЫН ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ХУНДУЛЭЛ БИЖИ-БИЛЕ ШАНААР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН
ПРЕЗИДИУМУН ЧАРЛЫН

Социалист чарышка чедип алганы будурлугени белик
көргүзүлгөсү дээш Тыва АССР-ниң Дээди Соведини Прези-
диумунун Хундулэл бижин-биле шаңаары болза:
Виктор Бидоловч Ензак—«Востоксантехмонтаж» трестин
Кызылда КМК-зынч элсээр-сантехник.

Эвээлде Федоровна Курганская—улус депутаттарының Кы-
зыл район Советиниң кукумунун архитектору.
Василий Филиппович Лошкарёв—Кызыл ЦС-тиң туугу эр-
гелелиниң бизаңчы-бетонщик.

Дмитрий Петрович Малишевский—«Сибиртехмонтаж» трес-
тин КМК-зынч электросварщик.
Михаил Павлович Францов—Тыва респотребсоюзтун ту-
дуг-монтаж эргелелиниң комплекстип бригаданың брига-
дир.

Александр Кертипенкович Шаранин—«Тыва туугу» трестин
«Кызыл туугу» эргелелиниң даңгычы.
Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунун
Даргазы М. МЕНДУМЕ.
Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунун
Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай, 1983 чылдың август 11.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ БӨЛҮК ТУДУГУЛАРЫН ТЫВА АССР-НИН АЛДАРЛЫГ ТУДУГУЗУ» ХУНДУЛУГ АТТЫ ТЫПСЫР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН
ПРЕЗИДИУМУН ЧАРЛЫН

Тудуг талазы-биле ачы-хавыазы дээш «Тыва АССР-ниң
алдарлыг тудугуз» хундулуг атты тыпсыры болза:
Валентина Андреевна Казанцева—«Тудуг кезектери» ком-
бинаттың бетончуу.

Кадыр-оол Күргөкович Күжүгет—«Тыва туугу» трестин
«Кызыл үлетпур тудуг» эргелелиниң комплекстип бригаданың
бригадир.

Владимир Ефимович Лопатин—«Тыва кодээ туугу» трес-
тин механизация эргелелиниң автокран машинисти.
Койун-оол Шожатович Монгуш—«Тыва совхоз тудуг» кат-
тыжымкының № 3 КМК-зынч бизаңчы.
Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунун
Даргазы М. МЕНДУМЕ.
Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунун
Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай, 1983 чылдың август 11.

ФОТО-ЧУРУК БУРУУДАДЫП ТУР

«Тайга» станицызын эркен,
Кызылдан Абаканче угаан
чазгалыг оруктап хал орага,
оң ийи талазында чаптылган
хуш-шөлдөрдө чаагай үнүп
чыдар тараа культураларын
көргөш, кижиниң сагыс-сет-
кы бөрүрү. Ол болза Бил-
Хем районун «Саян» совхоз-
тун шөлдөри-дир.

Өкө

СЭКП ТК-ның июнь (1983 ч.) Пленумунун шийирлерини база аңса СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Ю. В. Андроповтун чугаазында айтканын чыгарып, Чөөн-Хемчикте СЭКП-ның XXII съездин аттыг совхозтун ажил-шичлерини долузу-биле чүдүтүп дөткөз, бо хүнерде ону күүседир, Совет Тываның 40 тынч толентиг уткуур дээш улус ажил-агымнын бүтү алырларын шалымчы ажилда, күш-ажылчы маргылааны чер болганда калбарткан.

Партия комитети, совхозтун директору, профсоюз комсомол комитеттери күш-ажылчы бугуруучуу белидер, продукция бүдүрүшкүндө, куш-ажылчы экижидер, куш-ажылчы сагыла-чурумун быжылаар соруга-биле чыл эгезинде-ле куш-ажылчы коллектив бүдүзү хулаа-гелерин алырын, социалист чарыштың негелдерин, оон шаңнап-мактарын чыңа-чыл болдурган. Оларын чыңа-чыл бижээш, фермада, бригадаларда көскү черде аска болгаш ону кижиги бүдүзүгө чедир таныштырып таймыр-лаан.

Куш-ажылчы маргылааны дээштин белидер, кижилерини куш-ажылчы тура-соруу кедүрүр-биле идеолотту, масса-политиктиг ажилды парком, партия эге организациалары күштелерини чортукан. Лекторларын, политинфор-

ДЭЭШТИГ БОЛДУРАРЫ-БИЛЕ

маторларын, агитаторларын, ууртукчуларын, специалистерини совхоз бүдүрүлгесиниң ий-зы-бурду учурттарында быжылаар, олар аңса баргаш, ажил-шичлер-биле ужура-жып, ишда планын оонад-ларын күүсөлдөз-биле та-ныжып, четкестерин эзер хем-чегелерин ал турар. Оон-биле чергелештир лекция, беселаны кылып берип, көскү агитаци-онны дерин, хана солуларын, агитхуулаарын ундур ажилда чорудуу келген.

Социалист хүлээлгелерин күүсөлдөз, чарыштың түн-нелерин ай, квартал сайында партия хурааларына чугаала-жып турар. Аңаа кылдыр ажилдарын, муракчыларын демделгеш, кол кичигейин чедир кылдырмаан чүдүлгө, ажылаткымайн турар курла-вирларже улаандырып келген. Орта коммунистер боттарының ажыктыг саналарын кырып, четкестерин шымын шүгүмчү-лөп турар. Бо чорук ажилды, чарыштың аңаа организациа-рына ийжирип болган.

Бо чылдың бирги чартында Дөртүн сүт-баран фермазы (эргекчиин А. С. Б. Монгуш) сүт бүдүрүшкү, ону күүсөлдө-сүлүк көндүктөш, чарыштың түн-нелерин болган. Күүсөлдө-сүлүк сүт сазарын планын 134,8 хуу күүсөлдө, бир инектен орту-маа-биле 1046 кг сүтү сап

алган. Коллективтин он дөрт саянчыш шүптү социалист хүлээлгесин ажил боттанды-ган. Мындагы эки көргүзүгү куш-ажылчы маргылааны дээштин организациа-рының түн-нелеринде чедил алган.

Сезондуг ажилдар үзүндө чарышты организациа-рының оон дээштин болурунче кичи-гейин парком салып келген. Амгы үеде нинтинин малын чедир санын, эки шынарлар мал чемери белектериниң шалымчы айы чоруп турар. Бычкангаш бо чугула ажилды айткан хуусаа доозары-биле бүгү-ле күштү өлчө ула-ндырган бис. Ында чугула тус-кай механизацияланган брига-да, эвенолар кырып турар эвес, көдөз Советтин дөв-кээринде бүгү-ле куш-ажылчы коллективтерин, ажилчы чо-нарны калбаа-биле хаара тут-кан.

Социалист чарыштың түн-нелерин чеди хонгаш-ла ундур-лени доктааткан. Хүн бүрү кырып ажилдарын нормала-рын, оон төлөвирин, чарыштың негелдерин, шаңнаарын хемчегелерин бижээш, бригада-ларда аска. Айткан хуусаа-да социалист хүлээлгесин ажил күүсөлдөк бригада шийчир кызыл тукут, эвенога ажилда болгаш аска ша-нааларын тыпсыр көрдүгөн.

Эки ажилдаан агиткварталда, өг-бүдө эвеноларын шаңна-ларын база тыпсыр. Бир эвес бригадалык, эвенолун, агит-кварталдык, өг-бүдөнің ке-жигүнериниң иштинден куш-ажылчы сагыла-чурумун үзүн кижиги турар болза пла-ныг оонаданы ажил күүсө-лдөз болза, шаңналар кыр-бис. Чугула сезондуг ажилдар үзүндө эвес, чарыш түн-нелерин улаандырып, ула-нып тургаш, улустун са-гыла-чурумун, корум-чурумун, хай-инти ажилын кырылгесин, өөрдилгесин, уруларын-ды өөрдилгесин-кызылгесин барымдаалып турар бис.

Куш-ажылчы маргылааны сугачыларын ортузунга ба-гай эвес организациа-рының түн-нелеринде, олар бердинген планын оонадандары доктаа-мал ажил күүсөлдө, эки шы-нарлыг сугачылар кырып турар. Август 8-тин мезээнин эвено-ларга, совхоз 1850 тонна си-генни сарааткан, планын 69,6 хуу күүсөлдө.

Социалист чарыштың му-рунку олурунда Д. Кара-Сал-га уурткан сугачы белектер комплекстиг бригада, Дөртүн сүт-баран фермазы, «Сайла-нак», «Хомус», «Чадаган», «Аялга» агиткварталдар чо-руп, хүнүнүң-ле даалгаш ажил күүсөлдөп келгенер.

Олар чугула бердинген оона-даны ажил күүсөлдөп турар эвес, мал чеминиң шынарлыг болурунче, ону чидир чокка бөлүп ал, калбаа-биле кичи-гейин салганар.

Сугачы белектерин өг-бүдө эвеноларын база ийкейлиг кырып турарлар. Биринчи Хураган-оолдун, Ондар Давы-нын болгаш өскө-дөз өг-бүдө эвеноларын эки ажилдап, би-рээ-ле он ажил тонна си-генни сарааткан.

Партия, профсоюз, комсо-мол комитеттери, совхозтун директору моон-сонгар со-циалист чарышты улам дээштин организациа-рына салып турар. Куш-ажыл-чы сагыла-чурумун быжы-лаар, ажил шым ажилдарын экижидер, куш-ажылчы орга-низациа-рыны сайырайткы-лар, улус ажил-агымнын ажыктыг белидер, масса-лар-ның политиктиг болгаш куш-ажылчы ийкейлиг белидер хемчегелерин аңаа кырып, ону күүсөлдөп бис. Ол болза куш-ажылчы маргылааның дээштин белидер, планын оонадандарын, социалист хүлээлгелерин чедириниң күүсөлдөп дузалаар.

О. САТ,
СЭКП-ның XXII съездин аттыг совхозтун парком секретары.

ШАЛЫПЧЫ БРИГАДА

Сүт-Хол районунуң то-ву Сүт-Хол суурда чаа бажып-балгат немеш, өзүп турар. Ында № 463 КМК-нын Чугуру-оол Ооржакка ууртканы ту-дугу бригада шалымчы бугу-биле ажилдап тур-ар.

Шлактан кудуп кылган 2 чурттагы бажынын тууду-жудар чоктаа ажилдап кырып. Ол чаа бажылар-да район эмелдешиниң э-чилери чурттап берген.

Амгы үеде Ч. Ооржактын бригаданы чаа объект — партия райкомунун бажы-нын туудуп орту кыры берген. Ол туудугу хуу-сазында доозар дүш му-ракчы бригада чарышты ажилдап турар. Тууду ма-териалдары-биле хандыры-га ууктул чок. Оларда хүн нормазин доктаамал ажил күүсөлдөп турарлар бар. Се-мис-оол Сат, Василь С. Рыглар болгаш оон-да өс-келер эки ажилда.

Б. ОНДАР.

ПЛАНДАН АЖЫР

Эрзин суурун алаан организациалары мал че-миниң белектеринче орга-низациа-ры-биле кырып турар.

Совхозтарга организациа-ларын хулаап, быжылаан. Бистик коммунал ажил-агым коллективин 9 тонна бугу-бүрүнү Ленин атыг совхозка кылып бээр пла-нын тургаш, ону 10 тонна кылдыр күүсөлдөш.

Ол ажилдары Учурал Самбуу, Магмыал Норбед, тракторист Сергей Мады болгаш оон-да өскелер эки кырышкенер. Пландан ажил ам-даа 12 тонна си-генни немеш белектер кү-лээлгесин алгаш, беш киж-и составтыг бригада хол кы-дыры-биле кесерин Сала-дам-Тейде уламчылап тур-ар.

Д. НАМЗЫРАЛ.

СУГАТЧЫ ЭВЕНО

«Сүт-Хол» совхозтун Кара-Чыраа салбырында Аракчаа Донгакка уурт-кан 6 кижиги сугатчы эвено Аким алаакта-рында 7 гектар кукуруза-нын, 83 га арбийин ийги сугаткан дооскан.

Сугаттыг культура-ларын үшүгү эки. Эвенола Шугуу Донгак, Эрес-оол Ондар олар муракчыларга санадып турарлар. Хонгаш сугатчы Аракчаа Донгак-тын эвенолун кескитү-нери кукурузаның бир гек-тарында 70 центнер ногаан массаны, арбийин бир гектарында 12 центнер чедир дөртүтү алыр соруугун салганар.

Бистик корр.
Сүт-Хол район.

35 ТОННА ОДЕК

«Бай-Тал» совхозтун сазар инек кыштаар фер-мазында калбаа-биле иш-тигс кургалар төгөр өдөк бөлери-биле Кы-зыл Салчака башта-кан 5 кижиги эвено ажилдап турар.

Ам бо хүнерге чедир эвено 35 тонна кургал өдөкти бөлүп белеккөн. Олар өдөк бөлөр ажилын ам-даа уламчылап турар.

Инек фермазы эки өт-сигенин Шуйнук Устүү-Белдирде чалап турар. Инек кадарчыны Николай Салчак, сазычылар Ху-рен-оол Сарыг-Тараа, Дари-Хөө Бора-Хуна, Артык Кара-оол кызымак, шаңна-макталдыг ажилдап турар-лар.

Фермазын коллективин 35 тонна сугачы белектер планын. Ферма эргекчи-ин коммунист Төмүр Очур мал чеминиң белектеринче коллективти мобилизациа-лаан планын күүсөлдө-ринге бүдүрүлгө ажилдап турарлар.

В. ЧАДАМБАНЫН фотолары.

1983 ч. август № 8

ЧУРТТАКЧЫЛАР ШУПТУ КИРЖИР

Каа-Хем районунуң хову-шөлдөрүнө өт-сиген бо чыл-ын тергени эки үнүп, көдө-зү ишчилериниң сатканын өрткөн. Ону бүрүн ажаап алыр, кесир кышка хамач-ыл белектерин дүүш районун ишчилерин бүтү күшү моон-кыш. СЭКП Тыва обкомунун ботторунун чарлааны малга чем белектериниң шалымчы ажилда чугула ажил-агымнын ажилдакчылар эвес, а район төвүнүн албан черле-риниң, организациаларын кол-лективтери база ийкейлиг кырып турарлар.

Ындыг-даа болза, малга чем белектер шалымчы айла бо чугула кампаниям херекс-албай, чагай херекке үлүн кырыштырбайн турар албан черлериниң, организациалар-нын ам-даа район товулде бо-ру — бистик четпес ажилдап турарымыс ол деп шүгүмчү-лөкчү бугу-биле санаар ужурут бис. Малга чем белектериниң социалист чарыштың бүтү коллективтери, мындагы № 958 КМК-нын, чыл ажил-агым пунктузун, № 2 КМК-нын участогун, районун олар чүдүлгө чорудуу хаара тут-палышкан бо коллективтер ийкей чок чоруп күрүзүп, көдөз ажил-агым кампаниям-га кошкан кырып турарлар.

Көдөз Советтин күүсө-мунуң чоктаа чаа болган хура-лыга инитинин малынга чем белектеринге кырылгелестин дугайында айтканын чугаа-лажып, бо ажилда экижидер-риниң оруктары дилгез бис. Район төвүнүн машина-тех-никалыг улут-улут бүдүрүлгө-лөр, организациалары мал че-мин техника күжү-биле белек-тер, а кижизин эвено, машина-балгат чок черлер сугенин алаактардан, ой-чиктен хол кадырлары-биле кезип турар.

Соолгу он хонуктун түн-нелеринде районун чурттага коммунал ажил-агым эргеле-сип, септеге-тудуг участогун, кул-тура кылдыр тилекчи болуп үнгенер. Бирин черин эвено чурттага коммунал ажил-агым эргеледин коллектив шийчир вымпе-биле болгаш 50 рубль-биле шаңнаткан. Тилекчи болган өске кол-лективтери база тус-тус шаңна-ларын алгылаан.

Көдөз Советтин күүсө-мунуң депутаттар малга чем белек-терин чугула кампания кылдыр кырып, ол ажилда чуртта-кчылар хаара тудурун күш-те-дирбишкан, суботниктериниң база улаа-ларга организациа-лар турар. Нинтин-биле сары-сепчилер бо хүнерге чедир барык 200 тонна сугенин бот-тарынын күжү-биле белеккөн-нөр.

Л. КАМЗАЛАКОВ,
улус депутаттарынын Сарыг-Сем көдөз Советиниң күүсө-мунуң дарганы.

ЧАРТЫК ЧЫЛДЫ-БИЛЕ

Чыл эгезинде «Тыва ко-бальт» комбинаттың кол бо-лгаш дузалаа чектери тус-ту-зунда социалист хүлээлге-лери алылаан. Оон негелде-лериң ишда профсоюздала каттышкан комитети ажилдап кылгаш, коллектив бүдүзүгү ажилдап турарымыс аска-лаан. Чарыштын нинти уду-рутузун, оон негелдериниң күүсөлдөп турарын, ону контролдоп көөрүн комбинат партия комитети, оон тус-тус чектеринде бюралары хол-га алган.

Чоктаа чаа кол болгаш ду-залаа чектер аразында кал-барган чарыштын түн-нелерин чугаалажып, муракчылар ко-лективтерин ийеректен. Бирин черин эң кол чек — гидро-металлургия негиз (парти-бу-ре секретары В. П. Супрунов, на-чальник М. И. Лазарев, проф-союздала чек комитетиниң дарганы В. А. Масюкин) үзлөт. Ийгир черде Г. Г. Форманчук начальниги руд-ник коллективин болган. А ду-залаа организациаларын аразында А. Г. Сазанович на-чальниктен автоматизация болгаш контролдоо топ ла-бораторияны тилекчи болган. Чарыштын нинти черин сеп-теге-механиктиң чек (началь-ник С. Н. Олейникова) эвено. Бо ийи-организация коммуни-ст куш-ажылды коллектив деп күндүдү аттарын балыт-кан шалдынаар.

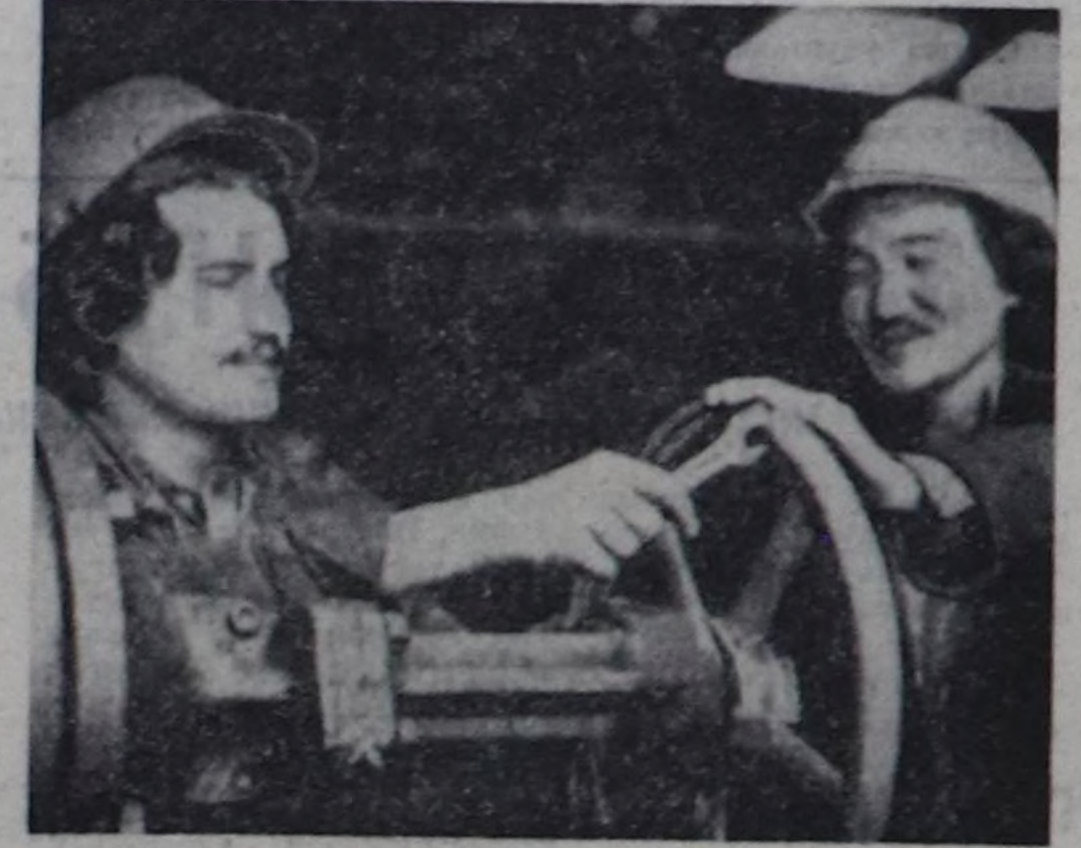
Гидрометаллургия негиз — «Тыва кобальт» комбинат-хой кижиги улут коллектив.

Ында орус, тыва, хакас бо-лгаш бистик чуртуктуг өскө-дөз нацияларын талгелдеш-кери эл-найралыг, чалгыс өг-бүдөнің төлөдери дөт чурт-тап, ажилдап турарлар. Олар-нын барык шүптүзү бедик мергелжилдиг, улут арга-дур-жугалыг, даанган ажил-хем-разин ак сеткилди күүсөлдөп чоруп кырып болур. Чогум-на мыдыг ажилчыларын куш-ажылчы чедириниң, күүсөлдөп чугула күүсөлдөп эвес, а харын ажил боттанды-рар даш кызымак, чүткүлдү ажилдааның түн-нелеринде чек социалист чарышты тил-лекчи болуп үнөр аргалыг бо-лгаш мыда профсоюздала ко-лективтерин дарганы, дуржулгалыг мастер В. А. Масюкин бис-тин-биле беселдештиг демел-геш.

Чарышты тилекчи болуп үнөргө чугула ол айткыч кол чери эвено дээр болза, шым эвес аларын Владимир Александрович ажит-ажыт чокка чугаалап олу. Кол чү-вө — куш-ажылдык быжыг са-гыла-чурумун, коллективтиг ажил-хем-разин эки кижиги бүдү-зүгү бедик хамачылаан. Бо айткычтар СЭКП Төп Комитетиниң ноябрь (1982 ч.) Пленумунуң соонда коллектив-ке шымчы-биле тургустун-ган. Ынчан куш-ажылдык са-гыла-чурумун үзүр, ажил шым үзүр, аргалаар кижиги-биле демелдеш хүн бүрү чорудуп келген. Чурум үрөкчи-лерин контролдоп ал, оларын хураалдарга сагылар келген-ниң соонда мыдыг кижилерин

сары, оранчок кызырлыг, Ча-жырып чангаар, ажилын кол-лективтин ат-алдарын бодавас ийи-чангыс кыжылар ол пекте ам-даа барын участок началь-ниги хомуду-биле чугаалап олу. Ажилдаан чачыкчыл аныктарын талганылаан мы-дыг чүдүлгө хой. Пекте хой-инти организациалары олар-ны куш-ажылга чачыкчытар, коллективке ийиктирер. ажил-ды үнөлдө, ону хүндүлөп били-ринге кижизилер дээш боттут хемчегелерин ал турар. «Куш-ажылдык социалист сагыла-чурумун быжылаар талаа-зы-биле ажилды күштелерин дугайында» СЭКП ТК-нын, СССР-нин Министрлер Чөвү-делдин болгаш ВЦСПС-тин доктаалында чогум-на ол айт-тырлар дугайын чугаалап турар. Ындыг болганда пек-тиг ууртукчулар ол док-таалды ажилдаар, өөренип көөр болгаш практиктиг ажил-чо-руулазны ууртулга кыл-дар ажилдаарлар.

Бо пекте дагыныкчылар чөвүлелениң ажилы үр-тү-нелерин. Чогум-на олар анык-тарын холга ал, бир кижиге ийи анык ажилчыны өөрдө-лөп, оларга боттарынын арга-дуржулгалыг дамчыдып берип, мергелжилниң чакыттары ай-тып берип турар. Шийин эвено мергелжилниң айы-биле эки ажилды, аныктарга тө-лөпчү үлөгер-чижээр көргүзүп турар дагыныкчылар пекте эвено эвес. Ындыг ажилчы-ларга хоочунаар — Елена Пет-

ровна Муравьева, Проскова Яковлевна Степанова сана-дып турар. Ажилда калжаран, аныктар кижизилерин мер-гелжил кыжылар ол. Пекте ру-да үрөкчилик Николай Да-лар-оол, улут аппаратын Ку-лер-оол Иргит, «Хундусалын Демез» ордениң эйлекчизи Слесарь Владимир Локотков, электрик Людмила Чоус бо-лгаш өскө-дөз муракчылар со-циалист чарышты чылды-ла ийкейлиг кырып, планын күүсөлдөп чугула күүсөлдөп эвес, а харын ажил боттанды-рар даш кызымак, чүткүлдү ажилдааның түн-нелеринде чек социалист чарышты тил-лекчи болуп үнөр аргалыг бо-лгаш мыда профсоюздала ко-лективтерин дарганы, дуржулгалыг мастер В. А. Масюкин бис-тин-биле беселдештиг демел-геш.

Куш-ажылдык бүдүрү-чүлү белидеринге, ажилын ажыктыг чоруп чедип алы-

ШАЛЫПЧЫ АЙ ОРТУ АШСА-ДАА...

Мал чемери белектер та-лазы-биле республикада тур-густунда 30—20 рубльдин ша-нааларын тыпсыкан.

Бай-Талын сугатчы суген шөлдөрүнө суурун чуртта-кчы чоңу, малчынаар база рай-онун албан черлериниң ажил-лакчылары август 1-ден эгелеп шөлдө кирген. Малга чем белектеринде пенсионерлер бол-гаш школалар ийкейлиг кырып турар. Оларын ар-зында социалист чарышты база организациа-лар, Бо чыл-ын совхоз 100 тонна витаминни суген залганы белектер план-ын. Ам оон 20 тонназы белек-теринге, АВМ-де Байков Ла-мыран уурткан 6 кижиги эвено ажилды чоктаа чаа э-лөз-дөз болза, планын оонаданы хуусаа белинде кү-үсөлдөп социалист хүлээлгесин алган.

Мал чемери белектер та-лазы-биле республикада тур-густунда 30—20 рубльдин ша-нааларын тыпсыкан.

Бай-Талын сугатчы суген шөлдөрүнө суурун чуртта-кчы чоңу, малчынаар база рай-онун албан черлериниң ажил-лакчылары август 1-ден эгелеп шөлдө кирген. Малга чем белектеринде пенсионерлер бол-гаш школалар ийкейлиг кырып турар. Оларын ар-зында социалист чарышты база организациа-лар, Бо чыл-ын совхоз 100 тонна витаминни суген залганы белектер план-ын. Ам оон 20 тонназы белек-теринге, АВМ-де Байков Ла-мыран уурткан 6 кижиги эвено ажилды чоктаа чаа э-лөз-дөз болза, планын оонаданы хуусаа белинде кү-үсөлдөп социалист хүлээлгесин алган.

Мал чемери белектер та-лазы-биле республикада тур-густунда 30—20 рубльдин ша-нааларын тыпсыкан.

Бай-Талын сугатчы суген шөлдөрүнө суурун чуртта-кчы чоңу, малчынаар база рай-онун албан черлериниң ажил-лакчылары август 1-ден эгелеп шөлдө кирген. Малга чем белектеринде пенсионерлер бол-гаш школалар ийкейлиг кырып турар. Оларын ар-зында социалист чарышты база организациа-лар, Бо чыл-ын совхоз 100 тонна витаминни суген залганы белектер план-ын. Ам оон 20 тонназы белек-теринге, АВМ-де Байков Ла-мыран уурткан 6 кижиги эвено ажилды чоктаа чаа э-лөз-дөз болза, планын оонаданы хуусаа белинде кү-үсөлдөп социалист хүлээлгесин алган.

бас арга чок.

Ындыг турбуже, «Бай-Тал» совхозта чон ортузунга идеол-гия ажилын чорудар, кижиги-дерин куш-ажылче мобилиза-тар, ууртук организациалар ажилын ам-даа чугула деннеде. Ажил-агымда партия комитети-ниң секретаринын хүлээлгесин күүсөлдөп турар О. Кан-оол бо чөрүп турар шалымчы айла си-генчилер ортузунга калды-лаа масса-политиктиг ажилдар чо-рутпаан. Бир эвес агитас-про-пагандалыг ажилдарын баш бурунгаар планнаш, чоруткан болза, куш-ажылдын бүдүрү-сүлү, шынары оранчок бедик турар ийик. Маңаа совхозтун ууртукчулары, специалистер калбаа-биле кырышкен турар ужурут.

Артак хонуктарда үстүндө айтканын четкестериниң чыл-дакташ, масса-политиктиг ажилдарын күштелерин, куш-ажылчы сагыла-чурумун кырышкен болза, планын сорулгалар кучураар.

Х. КАРА-ООЛ.

МУРНААННАР:

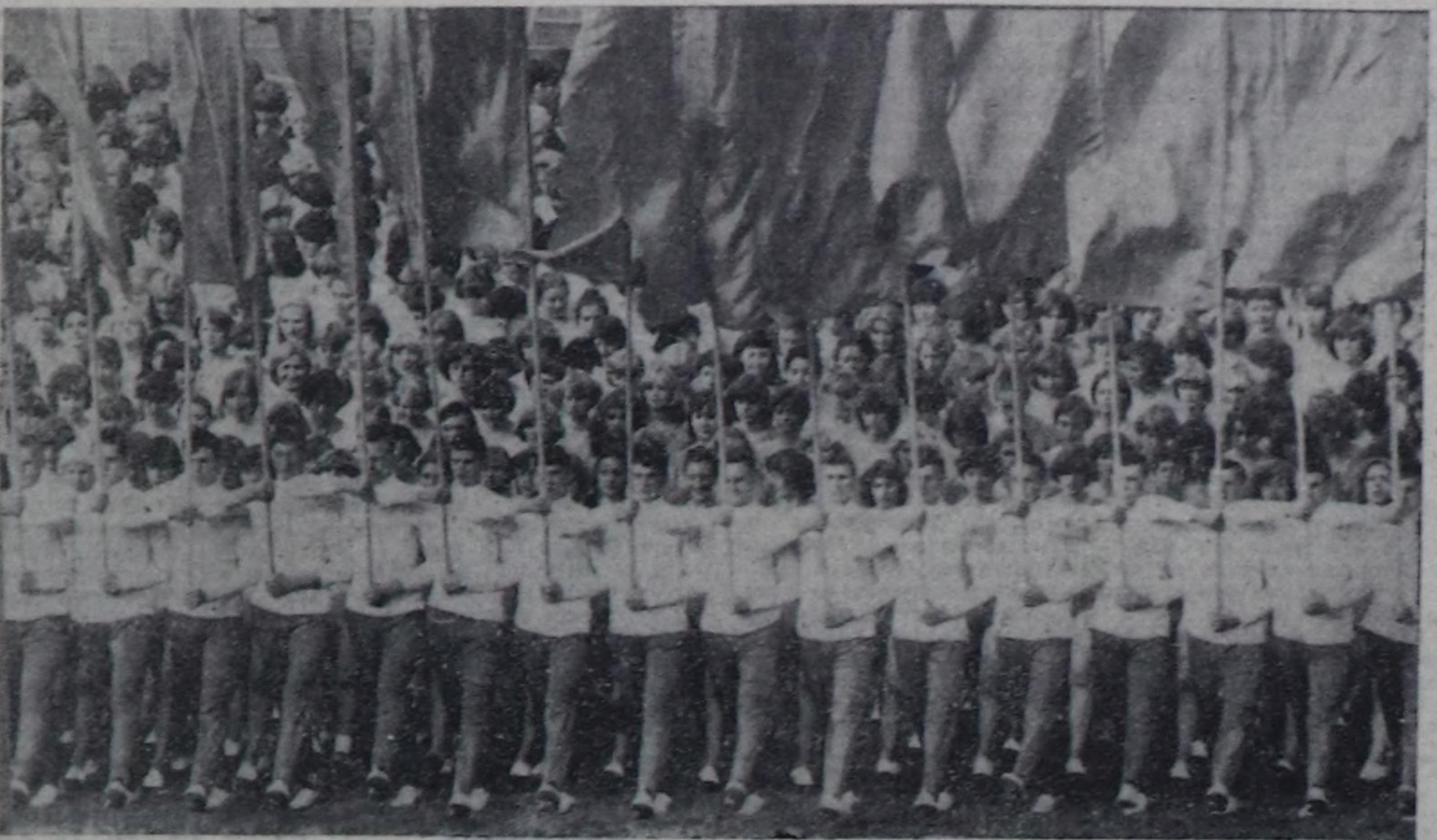
Эт сазарына — Кызыл район, сүт сазарына — Чөөн-Хем-чик, дүк сазарына — Монгун-Тайга районнар.

«Тыва даг-дуг» комбинат, «Наа-Хем» хөмүр-даш разро-зи, Кызылдың эт комбинаты, Туранның райлөтпүр ком-бинаты, Улуг-Хемниң ыш-үлөтпүр ажил-агым, Кызылдың тууйбу заводу.

ХОЖУДААННАР

Эт сазарына — Монгун-Тайга, сүт сазарына — Бай-Тай-га, дүк сазарына — Би-Хем районнар.

Чадааның хөмүр-даш разро-зи, сармаг заводу, Кызыл-Мажалыктын эт комбинаты болгаш тууйбу заводу, Устүү-Енисейниң балым заводу, Туранның хлеб заводу, Улустун уст-ымыш болгаш суй-белектериниң шөлдө бүдүрүлгези.

В. УН ДА-СИННИН ФОТОЗУ.

СЭТА-НЫН ФОТОХРОНИКАЗЫ.

ЧЕДИИШКИН

Хостуг хүрешке делегей чергелиг спорт мастер-ин Александр Хертекович Доржу профессионал байырамын — Күш-культурунун хууну улуг чедииникин утукту турар. Бо чыл Александрин спортчу амьдралында киришкен болгаш ам-даа киржир.

Александрин киришкен маргалааларын эң-не колунга доктап, ооң дугайнда чуугаалар бээрнэ мо- геден бистин корреспондентивис дилээн.

— Шынап-ла бо чыл мээң спортчу амьдралымга утукту дурбас болуп арттар. Чыл- дың эгезинде Тбилисеге болгаш Болгарияның Бургас хоорайына болган чурттар аразының маргалааларына чүгле киришкен эвес, а харын оларның кайызында-даа ша- налдыг үшкү черлерин ээле- дим. Оон соонда чыл бурдэ эртин турар ССРЭ биле АКШ- тың хостуг хүрешке мөгелери- ниң чапчыл болган ужура- жылгазына Совет Эвлюенин адим камгалап киришкенге чоргаларың, өөрүн чоруур мен, Ол мөгелерин Ленинград хоорайга болган үшкү ужура- жылгазына америк мөгөн ок- тааш, командамга баштайгы удуг саним эккеддим.

Майның соолгу хуниеринде Красноярск РСФСР-ниң Улустарының VIII чайгы спар- тадазына чедииникин киришкен, бирги черин ээле- дим. Оон соонда ССРЭ-ниң Күш-культура комитетинин шаңгалы дээш делегей мар- галаазына киришкен, эң чинк деңгээл бирги черин ээ- лээн, ССРЭ-ниң 1983 чылда чемпионун илередир түнел маргалаага киржир эргени чаалап алгаш, ооң түнел ужу- ражылгазына делегейин дорт дакпыр чемпиону, ССРЭ-ниң Улустарының VIII чайгы спартадазының тийлексиз Сергей Корнилов-биле хү- рөшкөш, ону 7:1 санга тий- лешти, бо чылдын эң чинк дең- гээл Совет Эвлюенин чемпиону болдум.

Бо чылдың сентябрь айның төңүзүнде хостуг хүрешке делегей маргалаазы Киевке болуп. Ычангаш амгы үеде эң-не кол сорулгам—ССРЭ- нин шилдик команданын составына кирер эрге дээш белеткелди чоруудар. Алаа айдан тура хынамчалыг бе- леткенни эгеледим.

ЧУРУКТА: хостуг хүрештин эң чинк депизинге 1983 чыл- да ССРЭ-ниң чемпиону А. Доржу.

В. ЧАДАМБАНЫН ФОТОЗУ.

ЧУРУКТА: волейбол—бистин республикада спорттун эң мас- салыг хевирлеринин бирээзи. Ону районнар төптеринде, хоорайлар, суурларда дык хой аныктар хостуг үезинде ой- нап турар.

124:62 саннарга ойнап алган.

ФУТБОЛ. Футболга чурттуң чемпионатының 24-кү төң- чү оюнга Ленинградтын «Зенит» командазы «Спартак» 0:2 санга уттурган. Ол ийи санын Сочи биле Черен- ков кирген. Кайызы-даа 31 санын чедип алган «Днепр» болгаш «Динамо» (Минск) спортчулары турнур таблицаын баштап турар.

ЧИНК АТЛЕТИКА. Чинк атлетикага делегей чемпион- адының төөңүзүнде баштайгы бистин командага бирги ме- даль хулерин Минск чурт- тут 32 харлыг Раиса Смехно- ва 42 км 195 метрин 2 шак 31 мин. 30 сек. иштинде эртекш, чаалап алган. Монгун медаль Мариния Диксионда (АКШ), Норвегияның спортчузу Грете Вайтц (2 шак 28 мин. 09 сек.) чемпионна.

Спортчу кылаштың мастерин Соинден 33 харлыг Евгений Евсюков финикке үш дугаа- рында келген. 20 километриниң дистанцияныга Евсюков чүг- ле мексикан Эрнест Кантога (1:24.0) болгаш эртен чыл- ы Европа чемпионатының монгун шаңгалын алган По- зер Пшибеленке (ЧССР) аш- тырылган.

БАКЕТБОЛ. ССРЭ-ниң шилдик командазы (херээ-

жен спортчулар) делегей бир- ги черин алдыг улаа ойнап алган. Сан-Паулу (Бразил- лия) болган чемпионаттың түнел оюннарына АКШ-тың командазы бистин спортчу- ларымыс 84:82 санга уткаш, бирги черге үнгени ол.

ССРЭ-ниң аныктырың (20 хар чедир) шилдик ко- мадамыс АКШ-тың индик ко- мадамы-биле эш хуууну ийи ужуражылгазын 93:61,

МЕРГЕЖИЛИНГЕ БЕРДИНГЕН

Республиканың урутар эм- велтешиниң соматика салбыр- тарысалгалыг участктарың бирээзи. Алаа дегдирген, аа- раан бичи чаштар эмнелдирээр. А. Тулинниң эргелекти- вэни бо коллективинде чаш- тарың кадым дээш кызым- кымдан чоруурлар бар. Сек- тралар Светлана Ооржак, Ва- лентина Озёрская, Надежда Маркова, Людмила Егорова, Рада Серендик, санитарка На- талья Шавылдай олар ажа- ылыга кызым.

В. Озёрская кадык камга-

лал шугумунга 30 чыл бараан болган. Оон дуржулгазы улуг. Аныктарга ол арга-сүмезин кадым, билин дамчыдып чо- руур. Улуг сектра С. Ооржак- тың онаашкан ижинге хары- салгалыны салбыр эргелекти- вэни мактады. Бо эмчүүлүг сек- тра болуп ажилдап турар. Ол билин доктаамал бедидип чо- руур. Билиг бедидер курстар- га бо-ла баар. Чаштарның ада- нелери-биле беседалажып, сү- мелерин үргүлчү бээр.

— Бичи чаштарны ажаа- карактаары беле эвес ажил.

Мааңа мергежилнге берди- ген, эвлек-ээлдек кижилер шыдажыр — деп, С. Ооржак чуугаалап оорар.

Аарыг чаштарның сегил, ка- дык апаарыңа, чүгле эмнээш- кин эвес, а эмнелгенин чуру- муу сагымы олза чуугула. Ол бүгүнү эмчи сестралары, сани- таркалар болгаш пиялалар хол- га ап, чаштарның кадым дээш бүгү күжүн, билин бараалга- дып ажилдап турар.

С. САНДЮ.

Кызыл хоорай.

ХЕМЧИЛЕР БОЛУКСААРЛАРГА

Красноярск крайның Подте- сово сууруна № 5 ортумак профессионал-техниктиг (хем- чилериниң) училищеге 1983-1984 өөредилге чылында суру- гуулар хүлээп алырын чар- лап турар.

Училище дараазында мер- гежилдин кижилерин белет- кээр:

1. Механиктин штурман- дузалакчымы, өөренир хуусаа- зы—3 чыл 4 ай.

2. Моторист-башкарыкчы, өөренир хуусаазы—3 чыл.

3. Судно кылдыр электро- свариңк, өөренир хуусаазы—3 чыл.

4. Судно радиостанцияны- ын электр-радиооператору, өөренир хуусаазы—3 чыл.

Училищеге 8 класс дооскан оолдарын хүлээп алыр. Хүлээп алынган кижилерин шунтууун тускай анык-хеп-би- ле, анык-хем, обьективне-биле хандалыр.

Училищеге он класс дооскан- нардан дараазының мергежи- лдин кижилерин белеткеп ту- рар:

1. Судно башкарыкчымы механик, өөренир хуусаазы—1 чыл.

2. Моторист-башкарыкчы, өөренир хуусаазы—1 чыл.

3. Электр-радиооператор, өөренир хуусаазы—1 чыл.

17 хар четкен болгаш он-лаа улуг пазылыг анык оолдарын хүлээп алыр. Хүлээп алынган кижилер шунтуу айла 90 рубль стипендияны алыр бол- гаш обьективнеге чурттаар.

Училищеге дооскан соонда разрядты болгаш мергежил- тынсыкан, дээш өөредилге черинге кирер эргелиг дипло- ну алыр болгаш хем транспорт- тунче ажилдап чоруур.

Училищеге өөренир үезин үзүктелгисин чок стажка кири саналар.

АЙТЫРЫГ ТУРГУЗАР ЧЕР- НИН АДРЕЗИ: индекс 663134, Красноярск край, Енисейский район, Подтёсово суур, № 5 СПИТЗ, директор. Телефон № 3-78, 7-69.

ЫНААР ЧОУРУУДА БИЛИП АЛЫР ЧУУЛДЕР: Краснояр- скиден Подтёсово суурга че- дир «Метеор» теплокход-биле азы самолёт-биле Енисейский чедип болур. Енисей- скиден Подтёсовога «Ракета» теплокход-биле чедер.

Училищениң төлөөлүкчизи Кызылдың хем портунда, на- арлар килдизинде.

ЭРТЕНГИ ХҮН ХЕРЕЛИНГЕ...

Баян-Дугай дааның кырын- дан эртенги хүн алдын-сарым херелдерин Чадананың ууна- га тарайдыр чашынап.

Аныктыг суур оттуң, көдөз ишчилерин чуга-соогу, тек- шимээ-лаажы эртенги ыркымын уруп, суурун чүк-чүктөн кызыл гуктар кадаан автомашиналар сохотуң конторазыңче шуу- жултар.

Баян-Алаак суурун он ийи квартал бүрүзү өрөгө са- ны-биле 10-20 тонна эки шы- нарыг мал чема белеткээр онаалдалыг. Ону күөсдери- биле суурун чурттагы чоңу мал чема белеткөрүнче орга- низастыг киришкенер.

Бо чылдын чашынының боа- гыннан «Искра» сохотуң девиескэриде база өт-сиген аажок чагай үнген. Ам бо хуниерин кол соругазы—ону мал чеминге эң-не ку- лутуг, хоолууг болгаш сү- зүниг тегилде кезип, ажаап алыр болур.

1983-1984 чылдын мал кыш- тагылашкыныга белеткел ажилдарының эң-не хары- салгалы—малга четтир чөм курдавырларының баазын тургузары.

Сохоту бо чылдын чайгаар үнгөн 2790 тонна, чангыс чыл- дың 820 тонна сизгени, 200 тонна витаминиң сизгел даа- гын, 3260 тонна сенажы, 100 тонна будук-бүрүлү, 7960 тон- на силосту белеткээр планын- г.

Мал чеминиң белеткелде чөт- чир саныг техниканы бы- жымлаан болгаш кижэ күжү мөңгиткенер. Агитквартал- лардан № 10 «Улуг-Кежиг» (диргазы Анна Монгун) 13.5 тонна, № 2 «Ал-Судак» (дир- газы Ирина Намжой) 8.4 тон- на, № 3 «Шончалай» (диргазы Валентина Күнчүл) 7.6 тонна мал чемин белеткешкенер. Бо хуниерде Баян-Алаак суу- руң 12 агиткварталдары, 70 тонна эки шынарлыг сараат- тарын тургузары.

Коммунистер Ооржак Уугу- оолдун Монгун Удуас-оол- дун, Юрий Сарыгаарың ме- ханизастаттыңан аэвонаторы 140-150 тонна сизгенин чарла- тынган шалыңчы 7 хонукта кылды, мал чеминиң белетке-

линиң социалист чарымы- га тийлешкенер.

Баян-Алаак ортумак шко- лазының будурулге бригадамы 50 тонна, сугаттыг шундуң аэвоноту (Ооржак Виктор) 40 тонна меде сизгени кезип, ажаатанар. Шээр, бода ма- дия кадырчылары Хурөө шы- гында 100 кижэ хол кадым- ларың организастыг-биле

мал чеминиң белеткелде кирген. Хову-трактор брига- ды (Саая Отур) шондун өдөң сизгелерин жатаалыг комбайн-биле кезип киришкен.

Виктор Ооржактың сизгени аэвоноту сизгел кезер машина- дан аныктыг хол кадымы-биле кезип турар. Суурун Карл Маркс кудумчууунун «Бора- Чыраа» агиткварталында чурт- тап турар Ооржак алышкылар догереки механизаторлар, күш- ажилда кончуг ынак. Бо аэ- вонда 3-8 классың өөреникчи- лери чайгы дымшталыга үе- инде мал чеминиң белетке- линде хаара туттунган.

Элээди оолдар, урулдар бот- тарыңа таарыштыр кылган чоддак кадырлар-биле сизгел ий тергени эки кезип өөрөң- ген. Ылда бичи оолдарың ажилдап турарын кижэ көрүн туруксазы кээр. Зенов уду- ртукчуу В. Ооржак бичи салгалды күш-ажылга дадык- тырып, ёзулуг-ла өөредип ту- рар.

Сизгени тураларга полит- масалыг ажилдарын чоруу- ры-биле үнүүшкүчү кылды элөөдөн. Агитхуудустар, шоо- дулуг, анык парадтагы улуусу контроль болуун ажилдыг шынарлыг кылаан түнөөдөри үндүрү, анык чөм бараанын сизгел, бесед- ларын чорудуп, сизгелдерге таарыштыр тургускан про- граммың коопертерин үндү- рүлүс.

Суурун чурттагы чоңу иштенин малыңа быжыг чөм- суурун белеткээрине иди- койлук киржип, мога-шылгак бысбей турда, арын-чүтүрү болаас, хой-инитиниң ажил- херөөдөн оспасыраар, чүгү- лү ажилдарың чуртулаа көрө, думчуң бодаар чамлык хамаатыңар-биле ажилды

күштелдирер ужурулуг.

Ам бо хуниерде алаан ор- ганизация черлери алаан белет- келчине киришкен. Районуң сохотуа быжымлаттыңан ор- ганизациялары—сельхотехни- ка каттыкышкыны 17.8 тон- на, мал эмнелгези 8 тонна са- рааттарды тургузуп, кезиле- ни улаачылап турар.

Сохотуң сизгелчери 560 тонна мал чемин Арыг-Бажы, Бездир-Бажының сизгел шы- жаар черлеринде белеткел са- рааттаан. Витаминиң сизгел далтанын белеткээр агрегат шагар-оттуң, хову сизгениң ногаан массаларын дорбеден турар.

Сизгел шөлдеринде хайны- кан анык-ишти түнөөн агит- хуудука дараазында шүлүк көстүп келген:

Эртенги хүн херелинге

Эриг шалың бүдөңчөкчир.

Чадананың шөлдеринге

Чарып ажил хайным

Мөгө-шымак деминг

Бөзө долган хонзоней

Кылаңашкан чидыг

Кылым оорга сизгел салыр.

Даштыг-Хаан

Таптаан даады

Шалымытардан оттар

Чалбырааштар

Сараат, хонзон аймыр

Шала кезээ «тейлер»

Шалымылар үлгези

Самырага көстүп кезир.

Кызыл-Хамак, Баян-Дугай

Кымыл ишке аныккылар

Кымыл, оолдун хонмөй

Кымылтаймыдыр

Мал чеминиң белеткелиниң

теминин хүнүң-не өзүп, кеска- чылар планың онаалдарың

күөсдериңге бузурдир, шу- дургу ажилдап туралар.

К. ЭКЕР-ООЛ.

«Некка» сохотуң партия комитетиниң секретары.

АЯН ТУТКАН

концерттиңи көргөскөннөр. Агитбригаданың программасы кымыл-лаа болза, көрөңдүк ажил-ишчилеринге таарыш- тыр тургустунга, Хогдуг-Баи- так ыраар, тамчылар, беле- лар, шоолулар бар. Сүт-Хөл Култура бажынының урун чүлү удуруткучуу Оомоа Он- дар «Манчурөө» деп ырың таалаңчыг, чараш ыраар. Иштини херектер килдизиниң

паспорт столуңуң начальниги Наталья Сундуй «Дейей-оо» деп тахымын ээлгир, кампалай деп күөскөткен. Зоя Сарылар «Миниң алың» деп башың онаалай чуугаалап. Агитбри- ганың кидээ артисттер концерт программасын улам чарактап, көктүг-шымтыг Хомдөргейниң чалаагырында малчынарга, фермаларга алаан бөрөөр. Б. ОНДАР.

МАГАДААР

Култура албан черлериниң ажилдакчылары бо хуниерде хову-шөлдерин ажил-ишчи- леринге кайла-лаа бараан бол- ган. Самагалдайның Култура бажынының «Кадак-Хамар» агиткультбригадасы «Тес-Хем» «Чодураа» сохоттарың мал фермаларыңа, сизгелдерге мурнакчыларын алгап-йөзөп, чалгааларын сойгаалап про-

граммалыг концерттерин көр- гөскөн. «Кымылар» сохотуң «Кымыргана» агитбригадасы мал чеминиң белеткелинде ажилдап тураларга содун концерттерин бараалгаткан.

«Кадак-Хамар» агитбрига- дада Евгений Лопуунун баян- ылы боду үлгешпаан ыраа- нын. Мария Дулутунун плае- каларын, Людмила Кулар.

Лариса Сидикейниң танчы- ларын, Юрий Делегина гита- ралаап ыраарын көрүкчүлөр магадаар.

Култура ажилдакчылары бистер култура хандырылга- зына киришкенден аныкты, «Чодураа» сохотуа дузала- жып, планың онаалавысты күөсдир бис.

А. ИРГИТ.

райкуускомунуң култура килдизиниң эргелекчизи.

А ЖЫГЛААР БИС

Дуржулгалар башы Ф. Ф. Де- менский болуңуң чогаадып кылганы физиктиг приборла- ры-биле начар ажилдаарын биске баа көргөскөн. Курс-

тарга өөренип тургаш чедиң- алган билиглериниң практи- нага ажыглаар бис.

С. ОРТУН-ООЛ.

Барың-Хемчик район.

ТЫВАНЫН КҮРҮНЕ ФИЛАРМОНИЯЗЫ

Туркмен ССР-ниң Улу- туң танчызының күрүне- ниң алдарың ансамбли август 20-21 хуниеринде бистинге аадап келир.

Ансамблин урун чүлү удуруткучуу болгаш кол балетмейстери — Туркмен ССР-ниң болгаш Кабардин-

Балкар АССР-ниң урун чүлүчүн алдарың ажил- лалың Леонид СМЕЛЯ- НИЙ.

Кол режиссёру — ТССР- ниң алдарың артизи Анна- гелды ДЖУЛГАЕВ.

Солдистер: ТССР-ниң ал- дарың артистери И. Ка-

шаева, С. Джафарова, С. Карафанова, К. Тойлиева, Б. Курбанова, Б. Хамура- дов.

Билетти театрын, фи- лармонияның кассалары- на, «Саян» универмагта садып турар.

АВГУСТ 12-ДЕ БИРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

8.00 — «Ут». 8.40 — Эртен- ги гимнастика. 8.55 — Муль- тфильм. 9.40 — Концерт. 10.20 — «Мираж». Урал-чечен тселефильмин 2-ти серия. 11.30 — Телемелдээр. 11.35 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Телемелдээр. 14.35 — Күш- культуру хуниер ут- куштур. 15.30 — «Орус чугаа». 16.05 — Урулларга фильм— «Адыгжыга». 17.15 — «Мос- ква болган мөккөчүлөр». 17.45 — Социалист Күш- ажилың Мавдыр, СЭКП

ТК-ның кежигуну Минскийн трактор заводунуң слесарь-и- струментальниги Е. И. Клим- нешко-биле школьчарың ужуражышкыны. 18.30 — До- кументалдыг телефильм. 18.45 — Бөгүн делегей. 19.05 — «Улустуң чогаалыгалары». 19.55 — «Мираж». Урал-чечен тселефильмин 3-ти серия. 21.00 — «Ут». 21.35 — Кежээ- киниң аялгалары. 22.20 — Бо- гүн делегей. 22.35 — Чаа фильм-концерт.

ИЙГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.20 — Эртен-нептер даяг фильмин. 9.00 — «Командир». Урал-чечен тселефильмин 4-кү серия. 10.05 — «Пионерле- ниң тутугна дележкелер». 10.50 — Шыдыраа шкозы. 11.20 — Ангил дил. 11.50 — Урулларга фильм. 13.00 — Ян Сибелюс. Квартет ре минор, № 56 чогаалыла. 13.30 — Улустуң ус-ларганың чоруунуң дугайында документалдыг фильмин. 14.00 — Хогдуг ча- рыштар. 14.45 — Концерт. 15.20 — Телемелдээр. 15.25 — 18.00 — Чапсар. 18.00 — Телемелдээр.

КЫЗЫЛДАН

18.15 — Урулларга фильм— «Арга-иш тоолдары». 18.35 — «Спорт». Хостуг хүрешке ССРЭ чемпиону Александр Доржу-биле ужуражыла. 19.05 — Киножурнал. 19.15 — «Азия тогу». 19.45 — Телемелдээр. 19.55 — Чаралдар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчытыг уду- пар, чаштар». 20.15 — «Си- мон Боллеар — хостактың». 20.45 — Документалдыг теле- фильм. 21.00 — «Ут». 21.35 — «Командир». Урал-чечен тсе- левильмин 5-ти, 6-ти серияла- ры.

Редатор В. С. ШАРАВИН.

агаар

Бөгүн республикага бүргө, азыр. Чамдык черлерге ды- мырааш чыстап, дымырээр. Соңу-барын күткен хаттың дуртун сөкүлдө 9—14 метр, аны үезинде хат 20 метр че- дир күштелер.